

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه قم

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد ادبیات عربی

عنوان:

**ترجمه و بررسی کتاب "دراسات فی نقد الادب
العربی" اثر بدوی طبانه**

استاد راهنما:

دکتر سید محمد رضی مصطفوی نیا

نگارنده:

صدیقہ پی رزادی

تابستان / 1393

تقدیم به:

سرمایه‌های زندگی پدر و مادر عزیزم.

تشکر و قدردانی

حمد و سپاس خدای را که توفیق کسب دانش و معرفت را به ما عطا فرمود.
در اینجا بر خود لازم می دانم از استاد بزرگوارم، جناب آقای دکتر سید محمد
رضی مصطفوی نیا بدلیل مساعدت های بی دریغ ایشان در تمامی مراحل انجام این
پروژه، صمیمانه سپاسگزاری کنم و از خداوند متعال، سعادت و سلامتی را برای
ایشان مسئلت دارم.

چکیده

دکتر بدوی طبانه از برجسته ترین نویسندگان معاصر زبان عربی بوده که در کتاب ارزشمند خود «دراسات فی نقد الادب العربی من الجاهلیه الی غایه القرن الثالث» پیدایش، چگونگی و تحول نقد و نیز بررسی چندین کتاب مهم در این زمینه را مورد ارزیابی قرار داده است. طبانه در این اثر با اشاره به روایات و دیدگاه های گوناگون در دوران نخستین نقد در میان اختلاف نظرات، دیدگاه های خود را بیان داشته است. در این کتاب، او با تحلیل سیر تاریخی نقد در دوره های چهارگانه، مراحل تطور آن را برای خواننده نمایان ساخته است. مطالب جامع و متنوع این کتاب توانسته توجه صاحب نظران عربی و علاقه مندان به تاریخ نقد را به خود جلب نماید. بنا بر اهمیت موضوع اثر، ترجمه فارسی آن نیز می تواند مورد استفاده دانشجویان ایرانی علاقه مند به تاریخ نقد قرار گیرد. مترجم به جهت علمی بودن موضوع اثر و نیز با هدف القای آسان مطالب به خواننده، در برخی موارد ناگزیر به ترجمه آزاد متن شده است. در پایان مترجم در قالب نقد و بررسی شکلی و محتوایی، این اثر را از جنبه های گوناگون مورد ارزیابی قرار داده و کوشیده تا ضمن اشاره به اشکالات کتاب، ارزش این اثر را بیان نماید.

کلید واژه‌گان: پیدایش نقد، نقد جاهلی و اسلامی، نقش مجالس نقدی، نقدیانی،

بدوی طبانه.

فهرست مطالب

1	مقدمه
3	تعریف مسأله و بیان سؤال های اصلی تحقیق
3	پیشینه موضوع
4	ضرورت انجام تحقیق
4	فرضیه تحقیق
5	اهداف تحقیق
5	بیان روش تحقیق
	بخش اول: ترجمه کتاب "دراسات فی نقد الادب العربی من الجاهلیه الی غایه القرن الثالث"
6
7	پیشگفتار
10	مقدمه چاپ پنجم
12	مقدمه
12	پژوهش های ادبی
20	فصل اول
20	معنی نقد
20	نقد در لغت
23	نقد ادبیات
31	ذاتی و موضوعی بودن نقد

40	فصل دوم
40	نقد در عصر جاهلیت
65	فصل سوم
65	نقد در دوران اسلامی
69	پیامبر (ص) و شعر
72	معیارهای دینی و اخلاقی در نقد ادبیات
76	معیار طبع و نکوهش تکلف
85	نقد در زمان خلافت بنی امیه
86	مجالس نقد
98	وضع علوم عربی و مقایسه ادبیات با معیارهای آن
109	فصل چهارم
109	نقش تألیف در نقد
122	اصول و معیار ادبیات
122	بر اساس صحیفه بشر بن معتمر
128	نقد راویان
128	در کتاب «فحوله الشعراء»
138	طبقات الشعراء
138	ابن سلام
158	جاحظ و نقد «البیان»
187	الشعر و الشعراء
187	ابن قتیبه
211	فصل پنجم

211 نقد بیانی
213 نقد دانشمندان و راویان
213 (1) در کتاب «الکامل» میرد
226 (2) کتاب قواعد الشعر «ثعلب»
236 مذهب بدیع
236 (3) ابن معزز و کتاب البدیع
258 کتاب «محاسن شعر ابی تمام و مساویه» ابن معزز
264 خلاصه حیات نقد در قرن سوم
272 بخش دوم:
 بررسی کتاب "دراسات فی نقد الادب العربی من الجاهلیه الی غایه القرن الثالث" اثر
272 دکتر بدوی طبانه
273 1-1-1. زندگی نامه:
276 2-1-1. نقد شکلی
280 2-1-1. نقد محتوایی و درون مایه:
280 1-2-1-1. پیشگفتاری درباره نقد ادبی
301 نتیجه گیری
302 فهرست منابع و مصادر:

مقدمه

نقد ادبی در بردارنده تاریخچه پرفراز و نشیب است که همواره مورد توجه صاحب نظران بوده و آنان به بیان دیدگاه های گوناگون خود در این زمینه پرداخته‌اند. جایگاه مهم نقد در زبان عربی، محققان را بر آن داشته تا مواردی مانند انگیزه های توجه به این نقد، زمان دقیق پیدایش، معیارها و موازین مربوط به آن را مورد بحث و بررسی قرار دهند؛ که با بررسی سخنان گذشتگان و نیز ارزیابی دیدگاه های گوناگون در این زمینه، این امکان را برای محقق فراهم می‌نمایند تا با یقین بیشتری درباره دوران نخستین نقد ادبی سخن گویند.

نویسندگان معاصر و از جمله بدوی طبانه، سعی بر آن داشته‌اند تا با گردآوری اخبار گذشتگان و در نهایت ارزیابی آنها تصویر روشنی از وضعیت نقد را ارائه دهند. در این اثر با برخی دیدگاه های مختلف علمای گذشته در این زمینه آشنا خواهیم شد.

بدوی طبانه در معرفی تاریخ پیدایش نقد و بیان دوره های تاریخی آن، روشی نو را بر گزیده است. او ضمن پاسخ به چرهای گوناگون در این زمینه، با تقسیم بندی های منطقی در بیان مطالب مربوط به تاریخ نقد، می‌تواند الگوی مناسبی برای نویسندگان معاصر قرار گیرد. از این رو، ترجمه این کتاب به زبان فارسی می‌تواند دانش پژوهان این زبان را با اثری ارزشمند در موضوع تاریخ نقد آشنا سازد.

مرحوم طبانه بسته به موضوع اثر، از کتب قدیمی و معتبری چون البیان و التبیان، الکامل، قواعد الشعر، البدیع ... بهره گرفته است، آثاری که در زبان و ادبیات عرب از جایگاه مهمی برخوردار هستند.

در این اثر نگارنده بر آن است با ترجمه کتاب «دراسات فی نقد الادب العربی» و سپس بررسی شکلی و محتوایی آن، عملکرد نویسنده آن را مورد ارزیابی قرار دهد؛ بنابراین مطالب این رساله در دو بخش بیان می‌شوند؛ بخش نخست آن به ترجمه کتاب مذکور و بخش دوم به تحلیل و بررسی کتاب اختصاص دارد؛ در فصل دوم نویسنده از دو بررسی شکلی و محتوایی سخن می‌گوید. در بررسی شکلی مواردی مانند چهارچوب کلی اثر، عنوان کتاب، فصل بندی و... مورد ارزیابی قرار می‌گیرند. همچنین در بررسی محتوایی که درون مایه کتاب مورد بررسی قرار گرفته است، مترجم از توانمندی و یا ضعف طبانه در این اثر سخن می‌گوید.

امید است علی‌رغم برخی لغزش‌ها، ترجمه این اثر بتواند خوانندگان فارسی‌زبان را با دستاورد شایسته آن مرحوم و جایگاه مهم آن در منابع نقدی ادب عربی آشنا سازد.

تعریف مسأله و بیان سؤال های اصلی تحقیق

پیدایش نقد، از موضوعاتی است که از دیر باز مورد توجه محققان در زمینه تاریخ نقد قرار داشته و شک و تردید هایی درباره آن، اختلاف نظرهای بسیاری به همراه داشته است. موضوع کتاب «دراسات فی نقد الادب العربی» نوشته بدوی طبانه، نیز با بررسی روایات گوناگون در این زمینه، سعی بر آن داشته با ارزیابی دیدگاه و نقطه نظرات دیگران، از ابهامات موجود در مورد دوران نخستین نقد پرده بردارد. نویسنده با بررسی تاریخ پیدایش نقد و چراهای مربوط به آن، از سیر تاریخی آن در دوران نخستین سخن گفته و در هر فصل ویژگی های نقد در آن دوره را بحث نموده است و به بیان آثار دانشمندان مهم، عوامل و شرایطی پرداخته که در رشد و شکوفایی نقد مؤثر بوده اند. روش طبانه به گونه ای منظم و با تقسیم بندی های منطقی و روشن همراه است. به طور کلی، درون مایه اصلی کتاب را یکی تاریخچه نقد و چراهای مربوط به آن و دیگری آثار مربوط به افرادی بوده که در این زمینه نقش مؤثری داشته اند. در بخشی که کتاب مورد بررسی قرار گرفته است، سعی بر آن شده به سؤالات زیر پاسخ داده شود:

- 1- این اثر به لحاظ نقد و بررسی شکلی دارای چه ویژگی هایی می باشد؟
- 2- مزیت این کتاب نسبت به سایر کتاب های نقد ادبی چیست؟
- 3- در این اثر بیشتر به چه شیوه هایی تأکید شده است؟

پیشینه موضوع

در خصوص پیشینه تحقیق می توان گفت در ایران پایان نامه و یا رساله ای در مورد بدوی طبانه انجام نشده و تنها یکی از آثار وی با عنوان «النقد الادبی عند الیونان» توسط عبد الحسین ارجمندی در دانشگاه تربیت معلم تهران ترجمه گردیده است. کتاب «دراسات فی نقد الادب العربی» نوشته استاد بلاغت و نقد ادبی دانشگاه قاهره بوده که کتب متعددی در زمینه

بلاغت و نقد از وی منتشر شده است. این کتاب تاکنون ترجمه نشده و بررسی نشان می‌دهد هیچ تحقیق و یا مقاله‌ای درباره آن نوشته نشده است؛ بنابراین کتاب حاضر، نخستین بار است که به زبان فارسی ترجمه می‌شود.

ضرورت انجام تحقیق

با توجه به اهمیت تاریخچه نقد ادبی، کتاب «دراسات فی نقد الادب العربی» می‌تواند منبعی ارزشمند در این زمینه به شمار آید. افزون بر این، بیشتر کتاب‌هایی که در مورد پیدایش نقد و تاریخ آن سخن گفته‌اند، به طور پراکنده اخبار و روایاتی در این باره بیان داشته‌اند؛ حال آنکه نویسنده این اثر با تقسیم بندی‌های منظم و منطقی، سیر تاریخی نقد ادبی را مورد تحلیل قرار داده است که در نوع خود نوآوری به شمار می‌آید. روش او در بیان تاریخچه نقد به گونه‌ای است که پیشرفت آن را در دوره‌های نخستین برای خواننده آشکار ساخته و همین شیوه وی، علاوه بر یادگیری آسان حیات نقد، الگوی خوبی برای دانش پژوهان در زمینه‌های تاریخی این دانش می‌باشد. علی‌رغم ارزشمند بودن این اثر ادبی و مؤلف آن، کمتر در زبان فارسی بدان اهمیت داده شده است. با ترجمه این اثر، علاوه بر افزودن یک منبع علمی درباره نقد ادبی به کتب فارسی، می‌تواند به علاقه‌مندان ادبیات و نقد ادبی فارسی زبان کمک شایانی کند.

فرضیه تحقیق

در بررسی کتاب فوق‌الذکر پیش‌فرض‌های زیر را مورد توجه قرار خواهیم داد:

- 1- این اثر با آثاری دیگر که در مورد نقد کار کرده‌اند، تفاوت دارد.
- 2- بدوی طبانه در این کتاب از متون و شاهد مثال بهره برده است.
- 3- مزیت این کتاب در این مسأله است که مؤلف برای بیان تاریخ نقد عرب‌ها، آن را در چهار دوره ترسیم نموده و در قالب آن ویژگی‌های نقد و پیشرفت آن را در دوره‌های نخستین نشان داده است.

اهداف تحقیق

از بررسی و ترجمه کتاب یاد شده، اهداف زیر را در نظر داریم:
آشنایی دانشجویان زبان عربی در ایران با چگونگی پیدایش نقد و سیر تاریخی آن.
بررسی کتاب در قالب شکل و محتوا و در نهایت ارزیابی عملکرد نویسنده.

بیان روش تحقیق

مترجم ابتدا به ترجمه متن عربی کتاب پرداخته است. نویسنده این کتاب که سیر تاریخی نقد را مورد توجه قرار داده است افزون بر گردآوری مطالبی ارزشمند در این زمینه، در بخش هایی از آن نظر خود را ابراز داشته، گویی هدف وی انتقال آسان مطالب به خواننده بوده است؛ از این رو در ترجمه بر آن شده است با حفظ درون مایه اصلی و در نظر گرفتن مقصود نویسنده، عبارات به طور روان ترجمه گردد. افرادی که با ترجمه آشنائی دارند به خوبی می-دانند که بر گردان جمله های طولانی عربی که گاه هر یک پاراگرافی کامل را شامل می شوند تا چه اندازه دشوار بوده، خاصه وقتی که متن علمی و فنی باشد که پر از اصطلاحات و عبارات فنی است که یافتن معادل برای هریک از آنها کاری سخت بود.
در قسمت بررسی متن کتاب، مترجم سعی بر آن داشته که با بررسی کتاب اشکالات که شامل موارد شکلی و محتوایی می باشد مورد بحث قرار دهد و مزیت این کتاب را در رابطه با دیگر کتب نقدی بیان نماید.

**بخش اول: ترجمه كتاب "دراسات فى نقد الادب العربى من
الجاهلىة الى غاية القرن الثالث"**

پی‌شگفتار

در این کتاب نقد ادبی عربی، از تاریخچه آن در زمان جاهلیت و به دنبال آن در دوره اسلامی، و همچنین دوران شکوفایی عربی و ادبیات آن در زمان خلافت عباسی مورد بررسی قرار گرفته است. با این امید که این کتاب، به طور کامل مکاتب مختلف نقدی و دیدگاه‌های بسیار آن را در برگیرد؛ لذا، در آن مراحل تحول و پیشرفت نقد، همگام با حیات مادی و معنوی عرب‌ها در دوره‌های پی در پی تا عصری که در آن زندگی می‌کنیم، بیان می‌شود؛ تا این چنین، خواننده با این موضوع و سلسله مباحث پیوسته آن و تلاش و اقداماتی که در این زمینه انجام شده، آشنایی کامل پیدا نماید و تصورات و ابهاماتی که نسبت به تفکر عربی که در ذهنیت برخی از افراد وجود دارد، برطرف نماید؛ برخی تفکر عربی در دوران جاهلیت را برای مردم، به بیابان‌های خشک و بی‌نشانی همانند و تصویر کرده‌اند که هر جنبنده‌ای بی‌هدف در آن راه به جایی نمی‌برده است؛ بلکه فراتر از این تصور، این تفکر عجیبی که در برخی از ذهنیت‌ها وجود دارد که ادبیات عربی را - هر چند به صورت حقیقتی مشخص در برابر خود می‌بینند - ولی برای آن چهارچوب و روش‌های مشخصی نمی‌دانند. دیدگاه نوگرایان، شبهاتی

در ذهن‌ها پدید آورده که موجب تشویش افکار و انکار استعداد‌های فنی و ادبی عرب‌ها شده است؛ تا جایی که با آثار و نتایج آن، یعنی استعداد‌های فطری عرب‌ها مواجه می‌شوند دچار شک و تردید شده و یا اینکه آثار آنان را به ساختگی و جعلی بودن متهم می‌کنند. مایه تعجب است که این نوگرایان، افرادی هستند که پیشوایان و حاملان مشعل فکر و به گونه‌ای خیلی ویژه از شخصیت‌های بزرگ در پژوهش‌های ادب عربی می‌باشند؛ و افرادی دیگر که راه میانه‌ای نسبت به تفکر عربی در پیش گرفته، آن را حقیقتی مشخص به واپس‌گرایی و جمود توصیف می‌کنند.

در ابتدا، این هدف مد نظر بود که در این کتاب بحث نقد را کامل کرده تا خوانندگان، موضوعی کامل و جامع و یا تقریباً نزدیک به آن را پیش روی خود داشته و با پژوهش در این زمینه با عناصر و ارکانی به هم پیوسته آشنا گردند؛ ولی با ورود به این بحث، متوجه شده که دامنه این موضوع گسترده است و نمی‌توان در یک کتاب همه حکم‌ها و دیدگاه‌های پیشینیان و معاصران را که به ادبیات و نقد آن پرداخته‌اند، بررسی کرد؛ برای همین، چاره‌ای جز تقسیم کردن موضوع به سلسله مباحث مربوط نداشته، لذا هر یک را در دوره زمانی کوتاه و یا بلند و هر مرحله از تفکر و دیدگاه‌هایی که موضوعاتی نزدیک به هم داشته، دسته بندی کرده و مباحث آن را با توجه به قوانین تحول طبیعی درجه بندی نمودیم.

در این کتاب، تاریخچه و پیشرفت آن را در زمانی که تقریباً حدود چهار قرن طول کشیده و با پایان قرن سوم تمام شده، مورد بررسی قرار گرفته است. با بررسی فعالیت‌های نقدی، برشماری مکتب‌ها، شخصیت‌ها و آثار آنان در آن دوره کوشیدیم هر اندیشه‌ای را به منبع اصلی آن ارجاع داده و افکاری که بعداً تحت تأثیر آن قرار گرفته را مشخص سازیم تا اینکه به مکتب‌های معروف نقدی در روزگار خود برسیم. از این رو در مقدمه کتاب درباره پژوهش‌های ادبی سخن گفته که چگونه امروزه به ادبیات، تاریخ ادبی، ادبیات تطبیقی و نقد ادبی تقسیم شده و این در حالی است که در زمانی نه چندان دور همه این موارد، ذیل کلمه ادبیات قرار می‌گرفت؛ به طور خلاصه، ویژگی‌ها و رویکردهای هر یک از انواع پژوهش‌های ادبی را بیان کردیم، در فصل اول نقد و معنای لغوی و ادبی، مکتب‌های معروف نقدی، عیب‌ها و مزایا و وظیفه نقد و منتقد را عنوان نمودیم. در فصل‌های بعدی، نقد عرب‌های جاهلی، ویژگی آنها و نقد در دوره اسلامی و تأثیر اسلام در پیدایش معیارهای ادبی و اخلاقی را بررسی کردیم. نکته

قابل توجه اینکه در این کتاب، نقش مجالس را که در بررسی تاریخ نقد ادبی عربی به آن بی توجهی شده است را با درنگ و تأمل بیشتری بررسی کرده و اثری که در تحکیم نقد و پایه گذاری اصول آن داشته و همچنین تلاش و اقدامات طبقه اول از راویان، دانشمندان نحوی و لغوی را بیان می‌کنیم؛ سپس در ادامه، بحث تازه، یعنی نقش تألیف در نقد را مطرح نموده و تألیفات نقدی را بر حسب شباهت و یا نزدیک بودن شیوه نویسندگان شان تقسیم بندی کرده و این گونه، با بررسی برخی از آن تألیفات با توجه به اثری که در زمینه ادبیات و نقد آن داشته، آنها را معرفی و آراء و رویکردهای آنان را شرح داده‌یم؛ و در ادامه، نقد بیانی و رابطه صاحب کتاب «البدیع» با این مکتب نقدی و تأثیر بسیاری که در پیشبرد نقد و همچنین در حیات ادبی و سبک آن در مدت مدیدی داشته را مورد بررسی قرار داده‌یم؛ و بحث را با حیات نقدی، ویژگی آن و اقدامات صاحب نظران در قرن سوم و تأثیر آن در منتقدان قرن چهارم و قرن های بعدی را به پایان می‌بریم.

ضروری است که در ادامه بحث، به سبک و رویکردی که در این کتاب حاضر در پیش گرفته‌یم، اشاره کنیم. هدف از نقل متون قدیمی، چه در لا به لای کتاب‌های نویسندگان پراکنده بوده و یا این که روایت‌ها و دیدگاه‌های پیشینیانی که ثبت کردیم، بر این عقیده بوده که اثبات و توضیح این متون ضرورتی اجتناب ناگزیر است؛ چرا که پژوهشگر، خود بتواند به اندیشه و تفکری مطمئن برسد بی اینکه اجبار و یا الزامی از نویسنده، خواننده را مجبور یا ملزم کند و یا دیدگاه او را بپذیرد؛ چه بسا خواننده دیدگاهی مخالف با برداشت نویسنده داشته باشد و برای همین، این رأی خواننده قابل تجلیل و ارزش بوده و به عبارتی روشن تر در امور متفاوتی که مردم هم عقیده نیستند، قصد نداشته دیدگاه خود را تحمیل کرده باشیم؛ تا وقتی که مسئله اجتهاد در فهم و برداشت امور وجود دارد، قطعاً دیدگاه‌ها و حکم‌های مختلفی نیز وجود خواهد داشت.

با امید یاری و تأیید خداوند، به زودی جزء دوم این کتاب، با عنوان پژوهش‌های نقد و مکتب‌های آن در قرن چهارم هجری چاپ می‌شود. دوره ای که از پر بارترین مراحل در تاریخ نقد ادبی بوده که شامل اقدامات، آثار و دیدگاه‌های بسیاری در این زمینه می‌باشد.

پروردگارا از جانب خود برای ما هدایتی بفرست. بر تو توکل کرده که بازگشت و سرانجام همه ما به سوی توست.

اول شعبان سال 1372 ه

15 آوریل سال 1953 م

بدوی احمد طبانه

مقدمه چاپ پنجم

جای خوشحالی است که امروز با ارائه چاپ پنجم این کتاب به توجه خوانندگان، پژوهشگران و استفاده آنها از مطالب این کتاب اشاره کنیم که این کتاب را پایه و اصول نقد ادبی عربی می‌دانند.

بسیاری از اصلاحات و اضافات در اصل کتاب و مطالب آن به ویژه در چاپ سوم، چهارم و پنجم صورت گرفته است که در جهت توضیح مسائل و تسلط بر ابعاد مختلف موضوع، در دوره-ای از حیات نقدی مورد بحث در این کتاب انجام شده است.

با وجود آن، سعی بر آن بوده که کلیات بحث در دسته بندی فصل‌ها رعایت شود تا رابطه آن با اصل موضوع از دست نرود و نیز نسبت به دیگر کتاب‌هایی که در این زمینه تألیف نموده‌ام و دارای برخی از مباحث یا فصل‌هایی بوده که ارتباط نزدیک با موضوع این کتاب داشته، کتاب حاضر استقلال خود را حفظ کرده باشد.

آنچه در اینجا باید گفت، این است در حالی که در آستانه چاپ پنجم این کتاب می‌باشم، برخی از نویسندگان می‌کوشند با احاطه بر اندیشه‌ها، آراء و تلاش‌های موجود در این کتاب، با تألیف در این زمینه و موضوع برتری جویند که چشم پوشی ما از لغزشی که امانت علمی آن را

نمی‌پذیرد، آنان را از ادامه کار منصرف نمی‌سازد. پس به سرقت‌های ادبی آشکار خویش، اهانت کردن را افزوده و در خیانت به دانش، نادانان را گرد هم آورده‌اند. مبدا این منطق، همان منطق امروز باشد که در آن دزدان بر کسانی که آثار آنها را دزدیده‌اند لعنت فرستند و در آن اشخاص ناسپاس، بخشش دیگران را در حق خویش انکار می‌کنند.

در این کتاب نامی از آنها نبرده؛ چرا که اهل علم در این زمینه آنها را می‌شناسند و هنگامی که آثار بی ارزش آنها را مطالعه کرده، متوجه می‌شوند که این کتاب ما را خوانده که مدت شانزده سال از نشر و چاپ آن می‌گذرد.

و از خداوند بلندمرتبه، دست‌یابی به اهداف مورد نظر خود از نگارش این کتاب را مسئلت داریم؛ و سپاس در دنیا و آخرت فقط از آن خداوند بلندمرتبه می‌باشد.

12 ذی الحجه 1388 هـ

اول مارس 1969 م

مقدمه

پژوهش‌های ادبی

پژوهش‌های ادبی در زمانی نه چندان دور با توجه به فراوانی و گوناگونی فرهنگ پژوهشگران، به آثار فرهنگ‌های گوناگونی بدل شده بود که در پرداختن و بررسی موضوعی برای نشان دادن دامنه دانش خویش از فرصت استفاده می‌کردند تا از دید مردم شایستگی «ادیب» بودن و ستایش را داشته باشند؛ و به آثارشان در اصطلاح، ادبیات گفته شود؛ چون در برهه‌ای از زمان مراد آنها از ادبیات این بوده که: «از هر فن و هنری مقداری فرا گیرند»

پژوهش‌ها این چنین با هم درآمیختند؛ از سوی دیگر، گرایش شدید پژوهشگران در بیان مهارت و برتری خود بر دیگران، پژوهش‌ها را آشفته کرد و متن ادبی به موضوع‌های لغوی، نحوی و یا نکته بلاغی و تاریخی گرایش یافت؛ در نتیجه، بررسی‌های ادبی، از هم گسسته و یگانگی موضوعی آن‌ها از بین رفت؛ تا جایی که پژوهشگر، موضوعی را بررسی می‌کند که کم‌ترین رابطه‌ای با آن ندارد، این چند شاخه شدن موضوع پژوهش‌گر را خسته و افسرده کرده؛ در نتیجه برای یادآوری محتوای بحث به اصل موضوع خود بر می‌گردد.

البته ما با این شیوه مخالف نیستیم. معلوم است که این سبک، فایده‌های انکارنشده‌ای دارد؛ چرا که جوینده شناخت و معرفت می‌تواند به گوشه‌ای از دانش و به دنبال آن، به چهارچوب شناخت پژوهشی برسد و با استفاده از نتیجه‌های به دست آمده، دانش‌ها و فرهنگ‌های گوناگون مورد نیاز خود را به دست بیاورد.